

**پایایی اتحاد ایران - سوریه؛
علل و پیامدهای منطقه‌ای آن (۲۰۱۱-۲۰۰۰)**

www.ketab.ir

مؤلف
علی اسمعیلی

سرشناسه	: اسمعیلی، علی، ۱۳۵۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: پایایی اتحاد ایران - سوریه؛ علل و پیامدهای منطقه‌ای آن (۲۰۱۱-۲۰۰۰) / مولف علی اسمعیلی.
مشخصات نشر	: تهران: چاپخش، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۳۱۶ ص.
شابک	: 978-600-6799-64-3
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: ایران -- روابط خارجی -- سوریه
موضوع	: Iran -- Foreign relations -- Syria
موضوع	: سوریه -- روابط خارجی -- ایران
موضوع	: Syria -- Foreign relations -- Iran
موضوع	: سوریه -- سیاست و حکومت -- قرن ۲۱م.
موضوع	: Syria -- Politics and government -- 21st century
موضوع	: ایران -- سیاست و حکومت -- قرن ۱۴
موضوع	: Iran -- Politics and government -- 20th century
رده‌بندی کنگره	: ۱۶۵۶DSR
رده‌بندی دیویی	: ۳۲۷/۵۵۰۵۶۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۴۷۹۷۱۳

<http://chapakhsh.com>

chapakhsh-books

97919167100609

نشانی: تهران، میدان انقلاب، بازارچه کتاب، شماره ۱۲، انتشارات چاپخش

تلفن: ۰۲۱۶۶۶۰۴۱۱۰، صندوق پستی ۱۷۳۷-۱۳۱۴۵

پست الکترونیکی: pub@chapakhsh.com

نشانی سایت: www.chapakhsh.com

پایایی اتحاد ایران - سوریه؛ علل و پیامدهای منطقه‌ای آن (۲۰۱۱-۲۰۰۰)

مؤلف: علی اسمعیلی

نظارت و اجرا: دلیله رحیمی آشتیانی

صفحه‌آرا: منصوره سعادت

نمونه‌خوان: سمانه ضرابی نژاد

طراح جلد: فرانک محبوب

چاپ اول: شهریور ماه ۱۴۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۹۹-۶۴-۳

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۲۰۰۰ تومان

چاپ: نصر

حق انتشار: همه حقوق محفوظ است.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۵
فصل اول: چارچوب نظری: رئالیسم تدافعی	۳۱
۱-۱. رئالیسم تدافعی و تداوم اتحادها	۳۱
۲-۱. رئالیسم تدافعی و مفروضات آن	۳۳
۳-۱. رئالیسم تدافعی و مفاهیم اتحاد	۳۴
الف) معانی اتحاد	۳۴
ب) تعریف اتحاد	۳۵
ج) هدف اتحاد	۳۶
د) ریشه‌های تشکیل اتحاد	۳۶
ه) انتخاب راهبردها	۳۸
و) نقش اتحاد در روابط بین‌الملل	۳۹
ز) ابزارهای تشکیل اتحاد	۴۰
۴-۱. علل تداوم اتحادها	۴۰
۱-۴-۱. رهبری هژمونیک	۴۱
۲-۴-۱. حفظ اعتبار	۴۱
۳-۴-۱. سیاست داخلی و دستکاری نخبگان	۴۲
۴-۴-۱. تأثیر نهادینه شدن	۴۲
۵-۴-۱. همبستگی ایدئولوژیک، هویت‌های مشترک و جوامع امنیتی	۴۳

فصل دوم: پیشینه روابط ایران و سوریه ۱۹۴۶-۱۹۹۹..... ۴۷

۱-۲. مقدمه..... ۴۷

۲-۲. فرازوفرود روابط دیپلماتیک ایران و سوریه قبل از انقلاب اسلامی

در ایران ۱۹۷۹-۱۹۴۶..... ۴۷

۱-۲-۲. روابط سوریه و اپوزیسیون ایرانی..... ۵۱

۲-۲-۲. موانع همکاری ایران و سوریه..... ۵۱

۳-۲. روابط ایران و سوریه بعد از انقلاب ۱۹۷۹-۱۹۹۹..... ۵۲

۱-۳-۲. دهه نخست و شکل گیری اتحاد ایران - سوریه (۱۹۷۹-۱۹۹۰)..... ۵۲

۲-۳-۲. دهه دوم و پایایی اتحاد ایران - سوریه (۱۹۹۱-۱۹۹۹)..... ۶۴

جمع بندی..... ۷۳

فصل سوم: بررسی عوامل مؤثر در پایایی اتحاد ایران - سوریه (۲۰۰۰-۲۰۱۱)..... ۷۵

۱-۳. مقدمه‌ای بر همبستگی ایدئولوژیک و پایایی اتحاد ایران - سوریه (۲۰۰۰-۲۰۱۱)..... ۷۵

۲-۳. اهداف مشترک ایدئولوژی‌های پان‌اسلامیسم ایران و پان‌عربیسم سوریه..... ۷۸

۱-۲-۳. ضدیت با امپریالیسم آمریکا..... ۷۸

۲-۲-۳. ضدیت با صهیونیسم..... ۸۳

۳-۳. تأثیر نهادینه شدن و پایایی اتحاد ایران - سوریه (۲۰۰۰-۲۰۱۱)..... ۸۷

۱-۳-۳. همکاری‌های سیاسی - دیپلماتیک..... ۸۷

۲-۳-۳. همکاری‌های نظامی - امنیتی..... ۹۳

۳-۳-۳. همکاری مالی - اقتصادی..... ۱۰۱

۴-۳-۳. همکاری علمی - فرهنگی ایران و سوریه..... ۱۰۵

۴-۳. سیاست داخلی، دخالت نخبگان و تداوم اتحاد ایران - سوریه..... ۱۱۰

۱-۴-۳. سیاست داخلی و دخالت نخبگان در ایران و تأثیر آن

در پایایی اتحاد ایران - سوریه..... ۱۱۲

مقدمه

اتحاد ایران - سوریه طی سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۰۰ علی‌رغم تغییرات ژرف منطقه‌ای و بین‌المللی همچنان تداوم داشته است. اگر بخواهیم روابط ایران و سوریه از آغاز تا مقطع مورد بررسی ما یعنی سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۰۰ را تقسیم‌بندی کنیم می‌توان روابط این دو کشور را به دو مقطع کلی یعنی قبل و بعد از انقلاب ۱۹۷۹ در ایران تقسیم کرد. در مقطع قبل از انقلاب اگر دوره‌ای بسیار کوتاه در اواسط دهه ۷۰ میلادی را مستثنی کنیم، این دو کشور به دلیل حاکم بودن نظام دوقطبی و قرار داشتن در دوازدگانه متضاد سیاسی - ایدئولوژیک روابط سرد داشتند. ولی با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۹۷۹ و تغییرات بنیادین در سیاست خارجی ایران و تغییرات ژرف در منطقه (امضای پیمان کمپ دیوید بین مصر و اسرائیل و صعود صدام حسین در رأس هرم قدرت سیاسی در عراق در سال ۱۹۷۹) روابط دو کشور وارد مرحله جدیدی شد.

روابط ایران و سوریه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۲۰۱۱ را نیز می‌توان به سه مقطع تقسیم کرد: الف) ۱۹۹۰-۱۹۷۹، ب) ۱۹۹۹-۱۹۹۱ و ج) ۲۰۱۱-۲۰۰۰.

الف) سال‌های ۱۹۹۰-۱۹۷۹: پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و خارج شدن این کشور از اردوگاه غرب از یک سو و امضای پیمان کمپ دیوید میان مصر و اسرائیل و تیرگی شدید روابط ایران و سوریه با عراق در سال ۱۹۷۹ از سوی دیگر موجبات نزدیکی ایران و سوریه را فراهم ساخت. همچنین تحولات منطقه‌ای همچون جنگ ایران - عراق (۱۹۸۸-۱۹۸۰) و حمله اسرائیل به لبنان و اشغال نیمی از این کشور در سال ۱۹۸۲ و برداشت دو کشور از تهدیدات مشترک آمریکا، عراق و اسرائیل در دهه ۸۰، پایه‌های تشکیل اتحاد ایران - سوریه را پدید آورد (Ehteshami and Hinnebusch, 1997: 5).

(256-155) و نقش مهمی در تحولات منطقه به‌ویژه طی سال‌های ۱۹۸۵-۱۹۸۲ در خنثی‌سازی تهدیدات عراق، اسرائیل و آمریکا ایفا کرد. هرچند طی سال‌های ۱۹۸۸-۱۹۸۵ به‌دلیل اختلافات دو کشور درباره نقش و نفوذ ایران در لبنان اتحاد دو کشور دچار چالش سختی شد و حتی به برخورد نظامی بین هواداران دو کشور در لبنان منجر شد؛ ولی دو کشور با رایزنی و مشورت‌های مستمر همچنان اتحاد بین خود را حفظ کردند (Goodarzi, 2013: 42-44).

با پایان جنگ ایران-عراق در جولای ۱۹۸۸، عده‌ای از کارشناسان، فروپاشی اتحاد سوریه-ایران را پیش‌بینی می‌کردند. ولی در سال‌های ۱۹۹۰-۱۹۸۸ ادامه تهدیدات عراق برای هر دو کشور و تلاش عراق برای تغییر موازنه قدرت در منطقه با تشکیل شورای همکاری عرب (ACC) متشکل از عراق، مصر، اردن و یمن شمالی در فوریه ۱۹۸۹، ایران و سوریه را ملزم به تداوم اتحادشان کرد (Goodarzi, 2013: 45).

ب) سال‌های ۱۹۹۹-۱۹۹۱: در آغاز دهه ۹۰ تغییرات ژرف در ساختار نظام بین‌الملل (فروپاشی شوروی و آغاز نظام تک‌قطبی به رهبری آمریکا) و منطقه (حمله نیروهای ائتلاف به رهبری آمریکا در بیرون راندن نیروهای عراق از کویت و آغاز فرایند صلح بین اعراب و اسرائیل با حمایت آمریکا در سال ۱۹۹۱ و پیوستن سوریه به این فرایند، و همچنین فرایند‌های تشکیل یک پیمان امنیتی بین شش کشور شورای همکاری خلیج فارس به اضافه سوریه و مصر موسوم به پیمان امنیتی ۶+۲ در منطقه خلیج فارس اتحاد ایران-سوریه را در نیمه اول دهه ۹۰ تحت فشار شدیدی قرار داد؛ اما در نیمه دوم دهه ۹۰ با ناکامی مذاکرات صلح بین سوریه و اسرائیل و یأس و نومیدی سوری‌ها از این مذاکرات و فشار سهمگین تحریم‌های آمریکا بر ضد ایران که ناشی از سیاست مهار دوجانبه‌ای^۱ که دولت این کشور بر ضد ایران اجرا کرده بود و همچنین امضای پیمان نظامی بین اسرائیل و ترکیه در سال ۱۹۹۶ که موازنه نظامی را به‌وضوح به زیان ایران و سوریه برهم زد، جان تازه‌ای به اتحاد ایران-سوریه بخشید. هرچند اتحاد دو کشور در نیمه دوم دهه ۹۰ در مواردی همچون سکوت ایران در مقابل پذیرش

ضرب الاجل ترکیه به دولت سوریه در مورد پایان دادن به حمایت از پکک و اخراج عبدالله اوجالان، رهبر پکک در سال ۱۹۹۸ و متفعل بودن سوریه در حمله هواپیماهای ترکیه به نقاط مرزی ایران به بهانه حضور اردوگاه‌های نیروهای پکک در ایران در سال ۱۹۹۹ دچار آزمون سختی قرار گرفت؛ اما هر دو کشور به دلیل ضرورت حفظ موازنه در مقابل تهدیدات مشترک آمریکا و اسرائیل در کنار هم باقی ماندند (Goodarzi, 2006: 290-291).

ج) سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۰۰: در سال ۲۰۰۰ تحولاتی در درون دو کشور ایران و سوریه و منطقه رخ داد که از اهمیت اتحاد ایران - سوریه برای دو کشور می‌کاست. در ایران در عرصه داخلی ادامه اصلاحات سیاسی داخلی در ایران که از سال ۱۹۹۷ آغاز شده بود، همچنین سیاست خارجی نوین ایران در عرصه منطقه‌ای و بین‌المللی سبب کاهش قابل ملاحظه‌ای تنش بین ایران و کشورهای منطقه و فرامنطقه‌ای شد (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۸: ۴۵۳). در سوریه نیز با به قدرت رسیدن بشار اسد در جولای ۲۰۰۰ و آغاز اصلاحات داخلی همانند آزادی زندانیان سیاسی و صدور مجوز روزنامه به بخش خصوصی (Ghadbian, 2001: 637) و در عرصه منطقه‌ای خروج نیروهای اسرائیلی از جنوب لبنان در مه ۲۰۰۰ پس از هیجده سال اشغال جنوب این کشور، کاهش تهدید تنش با عراق (Lawson, 2007: 35-37)، بهبودی چشمگیر روابط با ترکیه پس از موافقت‌نامه آدانا (Tur, 2010: 164)، ادامه گرمی روابط با کشورهای عربی و در عرصه بین‌المللی موافقت ضمنی آمریکا با انتقال قدرت به بشار اسد پس از مرگ پدرش (Ghadbian, 2001: 640)، سبب کاهش چشمگیر تهدیدات داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی برای نظام سوریه شد؛ به عبارت دیگر تحولات داخلی در دو کشور ایران و سوریه و تغییر محیط استراتژیک منطقه خاورمیانه در سال ۲۰۰۰ سبب کاهش قابل توجه تهدیدات برای پایداری اتحاد ایران و سوریه شد و پیش‌بینی می‌شد که آینده این اتحاد با توجه به شرایط جدید پدیدآمده در هاله‌ای از ابهام قرار گیرد. ولی باز هم برخلاف پیش‌بینی برخی کارشناسان نه تنها این اتحاد پایان نیافت بلکه ما شاهد تداوم و حتی تقویت بیشتر اتحاد ایران - سوریه در مقایسه با دو دهه قبل از آن هستیم که به برخی شاخص‌های آن اشاره می‌شود (Gelbart, Fall 2010: 39-40).